

Makale
Murtaza ÇAM

Sureti İnsan

SAÇ SAKAL BIYIK

1. Giriş

İnsanı gösteren yüz. Yüzü gösteren kaşla göz derlerdi. Hatta “kaşla göz, gerisi söz” derlerdi. Şimdi öyle değil. İnsan öylesine şekli şemaliyle uğraşıyor ki bakışlarımız değişiyor. İnsanı (erkeği) gösteren saç sakal bıyık değişmiyor.

Şekil üzerine çok uğraşan/takılan bir toplumuz. Tarihimiz bir bakıma şekiller ve şekillerin mücadeleleri tarihi adeta. Şekiller üzerinde eski/yeni, yerli/yabancı kavgaları verilmiş. Eskiler yeni, yeniler eski olmuş devam etmiş.

Ne olursa olsun, insanımızın vazgeçemediği, kimliğimiz olan şekillerimiz var. İzahını yapamadığımız ama kabullendiğimiz, kişiliğimizin parçası saydığımız şekiller. Erkeklerde saç, sakal, bıyık gibi.

Yüz insanın aynası derler. Yüzsüz'e de yüzü varken takdir edilmeyen derler. Yüzü yok da değerini kaybetmişse derler. Yüz gönlün/ruhun aynasıdır. Eskiden insanı yüzünden tanırlarmış. Yüz utanır, titrer, kızarır, bozarırmış, değiştirmiş. Şimdi eğilme sırası geldi

2.Saç

Saç her devirde insanın kişiliğinin, şahsiyetinin bir parçası olmuş. İnsanlar her devirde saçıyla ilgilenmiş, önem vermişler. Mağaralara kazılı taş devrinden kalma resimlerde insan resimleri saçlı çizili.

Saç hayat eğrisini bize gösterir. Çocuk doğuşundan itibaren saçlı doğar. Büyüdükçe saçıda büyür.

Çocukluğumdan bir hatıra nakledeyim. Andırın yayla köylerinde berber olmadığı için Gebende berberlik yapan Mustafa Topal berber adıyla nam salmıştı. Elinde tahta çanta eşek üstünde köyleri gezerdi. Tıraş parası almaz, harmanda bağda dayına defterine yazardı. Büyüklere hele çocuklar sıraya girer makine tıraşı olurlardı. Topal berberin makinası yağsız ve kör olduğundan saçları çeker, acıtır. Acıdikça çocuklar huysuzlanır, hatta ağlardı. Berberinde aksiliği tutar çocuğa höt möt der bir iki yapıştırırdı. Acı çekerek tıraş olduğumuzu hatırlarım.

Yöremizde bebeklerin saç kesme adetlerindende bahsetmeliyiz. Bebeklerin saçını uzarsa törenle kesme/kestirme adeti var. Saçı uzayan bebek babası ve yakınları tarafından berbere götürülür. Berber sandalyesine tahta konarak oturulur. Oturan her bebek saç kesiminden korkar, ürker, ağlar. Babalar susturmak, tıraş yaptırmak için bayağı uğraşır. Bebek tıraşı daha çok makasla yapılır. Berbere bahşiş verilir. Çocuğun tıraşı ilerde bir hatıra olarak kalır.

Güneydoğuda aşiretler (soy, sop, kabile) kendilerine göre saç kesimleri varmış. Bir aşiret giyim kuşam yanında o saçtan tanınırmış. Bazıları uzun saç, bazıları yanlardan sıfır tepede şapka gibi saç, bazıları tepe açık (kesili) saç, bazıları önden kâküllü saç gibi. Bir nüfus dairesi arşivlerinden çıkan resimleri oranın yaşlı insanları doğrulamıştı. O zamanlar başı açık resim çektirmenin mecburi olduğunu hatırlatalım. Anlatılıyor ki saç şekli kişi yanında, toplum içinde sembol değer taşımaktadır.

Bizim oralarada hala saçı başı düzgün, saçı taralı, sakalı traş olmuş insanlar değer bulurlar. Çarşıya çıkanlar önce berbere uğrar traş olurlar. Yine bizim oranın deyimiyle eli yüzü temiz olurlar. Bu nedenle Andırın gibi kasabalarda berberler çoktur. Hala yaşını başını almış sayılan berberler var. Yenilerde eski berberin çırağı olarak övünürler.

Köy ve kırsal kesimde oturanlar saçlarına başlarına iş-güç nedeniyle bakamazlardı. O yüzden saçları dağınık olurdu. Bunların şehre girişte ilk işleri berbere uğramak olurdu. Hatta berberler diğer işlerinede yardımcı olurlardı.

70li yıllarda

Bir zamanlar saç şekli siyasi sembol haline geldi. Her siyasi hareketin (tarafın) saç şekli ve bıyık şekli farklıydı. Kişi halinden ne tarafı tuttuğu belli olurdu. Şimdilerde toplum hoşgörüsü ile şekil ayrımları azalıyor.

O zaman saçtan başlayalım. Saç zamana/döneme göre şekil olsa da saç tipleri mevcuttur. Bunlar her zaman vardır.

Uzun saç: Saç kelimesi uzar. Köylerde/kırsal kesimde kendine bakamayanlar, traş olmaya vakti olmayanların saçları uzar. Hele birde bakamayınca her taraftan kabarır. Bazıları düs, bazıları dalgalı, kıvırcık olur. Kıvırcık olanları şimdi moda sayılıyor, adına “bonus” diyorlar. Birde saçları bilerek uzatanlar var. Kimi serbes bırakır kimileri arkadan bağlar. Buna “at kuyruğu” derler. Her halde uzun saç bakım ister. Bakılırsa erkeklerde güzelliğin, heybetin ifadesi, bakılmazsa “pasaklı” sayılır. Uzun saçı saçı gür olanlar, yani gençler uzatır, yakışırda. Saç kulak üzerini örterse uzun sayılır.

Kısa saç: Saç kulak üzerine örtmüyorsa kısa sayılır. Bazen kulak arkası yan ve arkalar açılır. Saç azaldıkça veya ağardıkça kısa kesme yoluna gidilir. Kısa saç makasla kesilir. Kısa saç ayarı yapmak zordur. Herkeste kısa saçı beğenmez.

Alabros: İstanbul’dan yayılan bir saç şeklidir. Başta azınlıkların kullandıkları söylenir. Yanlar, arkalar makasla veya makinayla açılır. Tepe ön kısmı uzun bırakılır. Eskiden talebeler, gençler bu şekli yaptırırdı. Resmi (üniformalı) yerlerde de kullanılıyor.

Makine tıraşı: Makine tıraşı yaygın şekilde var. Birazda tıraşta kullanılan makine türü aletlerin çoğalması, pratikleşmesi bunu yayıyor. Makine tıraşının şekilleri de var. Makine numaralarına göre isim verilir. En kullanılanı “sıfır” traştır.

Amerikan traşı: Yan ve arkaları ince alıp tepeyi saçlı bırakma şekli denebilir. Gençler arasında moda olarak yaygındır.

Kakül: Saç uzadıktan sonra öne toplu şekilde sarkıtmaya denir. Kadınlarda sıkça kullanılır. Erkeklerde bu şekilde bırakır. Hatta kakül özellikleri yapılır, belirgin hale getirilir. Sanat, sinema dünyasında yaygındır. Halk arasında "artist"ler yapar denir.

3.Sakal

Sakal erkeklerin sembolü. Kendinize bakmazsanız sakallı olursunuz. Sakal her millete, inanca göre çeşitli sakal şekilleri var. Sakalın birde moda yönü var. Yakın zamanlarda gençler başta olmak üzere ülke erkekleri nerdeyse sakallı oldular. Bizim geleneklerimize göre insanlar yaşlandığında sakal bırakırlar. Hele hac ve umre maksadı ile Kabeye gider hacı olarak dönerse sakal uzatır. Buda normal sayılır.

Elinde olmadan sakalı uzayanlar dışında sakal bırakanlar, uzunluğu ne olursa olsun bakım ister. Her sakallı sakalını taramak, kırmak, bakmak zorundadır. Sakal bakımı zordur, kişiyi uğraştırır.

Şimdi sakal türlerine bakalım.

Hacı Sakalı: Adına sünnet dediğimiz sakal şeklidir. Hacdan dönenler bırakır. Sık sık bakım yaptırırlar, sakalını tarar, koku sürerler.

Top Sakal: Sakalın yüz kısmı tıraş yapılır, çene kısmı bırakılır. Çene ile bıyık sakalı birleşir. Sakal kısa tutulur. Yabancı medeniyetlerden ülkemize girmiştir. Bizde top sakal yoktur.

Keçi Sakal: Top sakal ile keçi sakal karıştırılır. Top sakal gibi olsada bıyıkla bağlantısı kesilir, sakal iyice uzatılır. Çene bölgesi uzatıldığından keçiye benzetilerek bu isim verilir.

Çin Sakalı: Keçi sakalına benzer. Sadece çene ucu sakallı bırakılarak epeyce uzatılır. İnsana sivri bir görüntü verir. Çin medeniyetine hastır. Burdan yayılmıştır.

Şeytan Sakalı: Filimlerde, resimlerde şeytan tasviri yapılırken çene sakalı uzatılarak bir görüntü oluşur. Keçi sakalına yakın hali vardır.

Papaz Sakalı: Hristiyanların veya batılı bilim adamlarının bıraktığı sakal şeklidir. Sakala ve bıyığa hiç müdahale edilmez, kesilmez. Tamamen uzar. Uzadıkça boyun ve çene bölgesi kabarır. Bıyık uzamasıyla ağız/dudaklar nerdeyse kapanır. Bu sakal toplumda fazla yaygın değildir.

Kirli Sakal: Erken bırakılan sakal şeklidir. Gençler arasında yaygındır. Birkaç gün traş olmayınca kirli sakal ortaya çıkar. Bu sakalı bırakanlar genellikle makine ile sakal traşı olurlar. Gençler kirli sakal bırakırken aynı zamanda sakala şekil verme yoluna giderler. Nasıl saç tıraşlarında şekil verilirse sakaldada, alttan, yandan veya üstten olmak suretiyle kıvrımlar, çizgilerle şekil verilir. Böylesi sakallar sürekli bakım ve traş olmayı gerektirir. Moda olduğu için kalıcı olmaz. Günümüzde çeşitli sakal uzatmalar, sakala şekil vermeler görülmektedir.

Gençler kirli sakal bırakırken aynı zamanda sakala şekil verme yoluna giderler. Nasıl saç tıraşlarında şekil verilirse sakaldada, alttan, yandan veya üstten olmak suretiyle kıvrımlar,

izgilerle Şekil verilir. Böylesi sakallar sürekli bakım ve traş olmayı gerektirir. Moda olduğu için kalıcı olmaz. Günümüzde çeşitli sakal uzatmalar, sakala Şekil vermeler görülmektedir

Favul:Favul sakaldan sayılır. Şekil zerine Őekillenen tarihimizde favul siyasi bir simge haline gelmiŐtir. Bir dönemde uzun favullar siyasi simge sayıldı. Favule karŐı sert tepkiler yaŐanmıŐtır. Genellikle sa traşı ile birlikte favulda düzenlenir. Kültürümüzde favul kulak memesi hizasında kesilir. AŐaĐı doğru uzatıldığında sakal biçimine girer.